

wat men
hetzelfde
regel een
en oogen-

alier), dat
wil onzes
in Heidel-
shuldiging

f bobbed-
ds zonde
oper naar
agen van
u meisjes

heeft de
elijke ad-
lezeressen
het hoofd
eis onver-
lijke ver-
t we met
men, niet
elk ander
tusschen
e en het

evengoed
estaments,
hoort zou-
dat het
in tot het
lit terrein
ugstig veel
escheuren
Psalm 2
werd dan
n aan de
twoording-
over in
elijk vrou-

te lezen.
m'n eigen

rt afgesne-
orloofd is,
t weet het
anmerking

it het dan
bruik, dat
en, velen

hopen op

verblijf in
ig, de trap
In plaats
ken, geeft
de kinder-
comen zijn
aanbidden
prijs heeft

doortrok-
ranen, die
beden, die
k mij voor
nderdmaal

ijpen, zoo-
— en die
eld zijn —
en en een
hebben en

bonzen op
n met zil-
kt met zijn
den ineen
ingen, met
an boven-
een grijs-
aschgrauw
den dood,
kt en, ten
ling, is hij
le schoon-
e verwoest
th met de
dat straalt
ns lichaam
hierboven
einzootjes
O! hoeveel
in het ge-
ja, maar
verbanen
n onzinige
geensmid-
dsel, dat
ntrede van

Rechtstreeks beslist deze pericoop over de
haardracht der meisjes en vrouwen niets.

De vraag, waarom het betoog des Apostels zich
beweegt, is niet, of een vrouw kort of lang haar
moet dragen; maar deze geheel andere, of ze, als ze
bij den huisgodsdienst bidt of het Woord Gods
uflagt, al of niet het hoofd gedekt moet hebben.

Die vraag, en die alléén, beantwoordt de Apostel,
tegenover de emancipatie-zucht bij sommige
christelijke vrouwen van zijn dagen, die zulk een
bedekking van het hoofd evenmin voor een vrouw
als voor een man noodig achten, hier bevestigend.

Toch raakt zijn antwoord indirect ook wel terdege
de vraag, die ons bezig houdt.

Tot ondersteuning van zijn antwoord beroept de
Apostel zich n.l. — geheel zijn gedachtengang ont-
leden kunnen we hier niet — onder meer op het
feit, dat God in de schepping, der vrouw in het
gemeen, ook der ongetrouwde — de Apostel heeft
het uitsluitend over de getrouwde vrouw —
reeds een natuurlijk deksel gaf, meteen ook een
sieraad, in het lang uitgroeiende haar.

Want — men lette er wel op — de Apostel
beroept zich hier niet, zooals men het wel eens
voorstelt, op een gewoonte of een mode in
zijn dagen, maar op een beschikking Gods
in de schepping.

En in die goddelijke beschikking ziet de Apostel
een symbolische aanduiding van de plaats, welke
der vrouw, en der getrouwde vrouw in 't bijzonder,
door Hem aangewezen is en die ze gewillig heeft te
aanvaarden.

Verder strekt het woord des Apostels niet.

Een voorschrift ten opzichte van de haardracht
der vrouw, bedoelt hij hier niet te geven.

Toch is daarom zijn woord niet zonder betekenis
daarvoor.

Lijf heel zijn rede-verband is zooveel duidelijk,
dat een vrouw, die zich het lange haar zou laten
afsnijden, omdat het een symbool is van haar
onderworpenheid aan den man, zou zondigen.

Doch daaruit volgt nog niet, dat het dragen van
kort haar zonder meer haar tot zonde zou zijn.
Immers de zonde schuilt dan niet in het afsnijden
van het lange haar op zichzelf, maar in de eman-
cipatie-zucht, die er toe dreef. En daarin ligt, voor-
zoover ik kan zien, óók de beperking der toepas-
sing van het woord des Apostels op de nieuwste
mode in de vrouwelijke haardracht van tegen-
woordig.

Voorzoover die samenhangt, meer of min be-
wust, met de valsche emancipatie-zucht, die zich
in allerlei laat gelden, of ook maar met den daer-
mee samenhangenden drang om alle onderscheid
tusschen man en vrouw, ook in hun uiterlijke ver-
schijning, uit te wischen, moet ze als de vrucht
van een giftige plant, moet ze als zondig in haar

In Gethsemané, den vorigen nacht, was er on-
getwijfeld nog te veel hoogmoed in mijn zoeken
van de eenzaamheid, en hier is het mij beter, op
mijn plaats van den ootmoed, te midden dezer
nederigen, die heel hun ziel leggen in hun roepen;
trouwens, het zijn mijns gelijken en ik heb niets
meer dan zij; nog een nachtwake en mijn aardse
vreugden zullen vergruisd zijn, en nog enkele jaren
die als een schaduw zullen voorbij strijken, ze zul-
len mij gelijk maken aan dien oude daar achter mij.
O! te kunnen bidden als hij bij het naderend einde,
bidden als zij allen!... Mij ook te kunnen neer-
werpen op die steenen van Golgotha en weg te
zinken in aanbidding.

Maar de Christus der vergulde ikonen, die zij
hier aanroepen, staat te ver af van den Christus
mijner kinderjaren, en die uiterlijke vormen, de
vervoering, die hen op de knieën werpt, zijn niet
meer mogelijk bij menschen van mijn tijd. Zelfs
in deze kapel der kruisiging, waar zoovele geslachten
hun smart hebben uitgesnukt, houdt een gevoel
van bij uitstek moderne essentie mij verstijfd op
mijn plaats en verhindert mij, een beweging te maken.

Toch is er iets, dat mijn oogen doet schemeren,
onverwacht en onwederstandelijk.

Bezijden den pilaar, waarachter ik wegschuil,
geef ik mij over aan mijn droefheid, eindelijk stort
ik al mijn tranen, opgehoopt en teruggedrongen bij
alle benauwdheid en angsten, die ik vroeger door-
staan heb, bij al het ijdel en steeds wisselend
comediespel, waarvan mijn leven vervuld is geweest.
Men bidt zoo goed men kan, en ik kan niet beter.
Hoewel staande daar, in het halfduister, heb ik
mijn ziel in het stof nedergeworpen, evengoed als
die oude van dagen bij mij, wiens geestverrukking
nog aanhoudt, evenzeer ook als de soldaat, die
zooeven over den grond kroop om de steenen te
kussen. Christus! o, ja! wat de menschen ook zeg-
gen en doen, Hij blijft de onverklaarbare, de eenige.
Zoodra zijn kruis verschijnt, zoo haast zijn naam
wordt uitgesproken, wordt alles stil, wordt alles
veranderd; de nacht van wrok en haat verdwijnt,
en maakt plaats voor het licht der louterende zelf-
verloochening. Bij het eenvoudigste houten cruci-
fix worden hardvochtige en hoogmoedige harten
zichzelve indachtig, verootmoedigen zich en ont-
fermen zich. Zijn machtwoord doet weergaloos
idealen oprijzen uit het niet, en zijn lieflijk beeld
geeft ons de zekerheid van het eeuwig wederzien.
Hij is de Heer der ongehoopte en ongedachte ver-
troostingen, de vorst en gebieder der absolute ver-

wortel worden afgewezen. En omdat deze leelijke
mode in haar opkomen, daarmee ongetwijfeld ver-
band houdt, geloof ik, dat wij, christenen, goed
doen met voor haar de deur te sluiten.

Ongetwijfeld legt ook de vrouw, die zonder zoo
zondig motief, zich van het lange haar ontdoet,
naar het woord des Apostels iets af van het ken-
merkend vrouwelijke, en daarmee ook van het sie-
raad, dat God haar in de schepping gaf.

Toch zou ik dat niet kortweg en in alle gevallen
zondig durven noemen.

Onvolkomen haargroei, arbeids-omstandigheden,
hygiënische overwegingen, aesthetische overwegin-
gen zelfs, kunnen het dragen van kort geknipt haar
voor haar aanbevelen.

En in al zulke gevallen heeft een vrouw zeker
evenveel recht om gebruik te maken van de macht
die God ons gaf om in te grijpen in het door de
natuur, d.i. door Hem-zelf gegevene, als wij man-
nen het hebben om den baard in dezen of dien
vorm te laten groeien of zelfs geheel of gedeeltelijk
weg te scheren.

De baard bij den man staat toch stellig
wel in dit opzicht geheel op één lijn met
het lange haar bij de vrouw. En ik mag dan ook,
in dit verband, de bekentenis niet terughouden,
dat het me bedenkelijk schijnt voor een man met
vollen baardgroei, het sieraad, dat God in den baard
hem gaf, enkel om de mode bij te houden, weg
te scheren. 'k Zou het niet durven.

Intusschen, gelijk ik zeide, gaf God met de heer-
schappij over de natuur, ook in deze dingen ons
zekere macht. En het schijnt daaruit te verklaren,
dat ook de christelijke conscientie zich niet verzet
tegen een vrijheid op dit gebied, die men theoretisch
zonder moeite als revolutionair zou kunnen brand-
merken.

En nu kom ik weer op de vraag, die M. in zijn
kwaliteit van kapper me deed.

Hij zal in wat ik schreef het antwoord licht reeds
gevonden hebben.

Als er tal van gevallen denkbaar zijn, waarin
een vrouw zonder bezwaar zich het haar kort kan
laten knippen, zal hij begrijpen, dat het niet zijn
roeping kan zijn, elk geval afzonderlijk naar zijn
motieven te beoordeelen.

In de kap-salon gelden geen andere regelen dan
in de scheersalon.

M. vraagt ook nog, of in 1 Petr. 3:3 en 1 Tim.
2:9 inderdaad, zooals men wel eens beweert, de
vrouwen het dragen van haarvlechten verboden
wordt.

Laat ik, om niet in het lange haar verward te
raken, daarop heel kort mogen antwoorden, al zou
zoo'n vraag aanleiding kunnen geven tot heel wat
opmerkingen over het recht lezen en gebruiken
van de H. Schrift. Als M. beide plaatsen even met

giffenis."

Ten slotte zegt Loti nog deze woorden. Zij ty-
peeren zijn geestesgesteldheid volkomen. Zij zijn
vol van scepticisme, maar door de nevelen daar-
van heen blinkt desondanks een glimp van eenige
hoop, die een belofte inhoudt, zool niet voor hem,
dan toch voor anderen:

"En nu, terwijl ik dit schrijf, zegt Loti, hoe
wonderlijk het ook bij mij moge klinken, wilde ik,
dat ik durfde zeggen tot al degenen uit mijn onbe-
kende broeders en zusters, die mij in gedachten
zijn gevolgd naar het Heilige graf: zoekt ook gij
Hem; probeert het."

Buiten Hem is er immers niets, niets! Om Hem
te ontmoeten is het niet noodig om met praal
en plechtigheid naar Jeruzalem te reizen, want:
indien Hij is, is Hij overal.

Misschien zal het u beter gelukken Hem te vin-
den, dan het mij gelukt is."

§ * *

Epiloog.

Zondagmorgen. Het kleine Saint-Pierre d'Oleron
met zijn hel-witte, platgedakte, bijna Arabisch uit-
ziende huizen, met zijn hagen van mimosa en bloei-
ende granaatboomen, ligt overgoten van zonne-
weelde onder den wijlen hemelkoepel.

Achter een van die hooge witte muren is een
plaats, die zeker honderden toeristen tot zich zou
trekken, als ze voor hem toegankelijk was; een
plaats, die de koster van de Roomsche kerk van
Saint-Pierre niet moede wordt aan te wijzen in
de verte, als hij met de enkele vakantie-gangers
die het eiland bezoeken, op den bovensten trans
van den slanken witten toren is aangekomen, een
plaats, die met een kruisje aangegeven staat op
de prentbriefkaarten, welke het stedeke in vogel-
vlucht laten zien.

Een rijk aan de schelstang, die naast de groen-
geverfde deur hangt. M. P. de tegenwoordige be-
woner van „la maison des Aïeules" verschijnt.

"Ah! vous êtes le monsieur et la dame venus
de Hollande pour visiter la tombe de Pierre Loti!"
De introductie van M. Samuel Loti-Viaud heeft
van te voren alle bezwaren weggenomen, en M. P.,
tegen wiens onverzettelijken wil reeds zoo menig
vereerder van den beroemden doode is aangebotst,
wordt een vriendelijk geleider, die ons voorgaat
en hoffelijk de struiken en takken wegbuigt in
dezen volmaakt verwilderten tuin.

Het is een lange weg tusschen amandel- en

aandacht leest, zal hij ontdekken, dat zoo het hier
de bedoeling der Schrift was elke haarvlecht te
verbieden, ze óók verbieden zou het dragen van
elk gouden sierraadje, van elk pareltje, van alle
kostelijke kleedij en zelfs (in 1 Petr. 3:3) van
elk kleedingstuk.

De Apostel denkt hier aan het zich oppronken
van ijdele, wereldsche, vooral van zedeloos
vrouwspersonen; en wat hij van de christelijke
vrouw wil, is, dat ze de bevrediging van de haar
aangeboren begeerte naar schoonheid, en van de
echt-vrouwelijke behoefte om te behagen, niet zal
zoeken in uiterlijken pronk, maar in het innerlijk
schoon van godsvrucht, van bescheidenheid en van
goede werken.

V.

F.

LITERATUUR EN KUNST.

„De groote twijfel", door D. Th. Jaarsma.

Evenals in het vorige artikel (over Rönne's
„Onder het dak der pastorie") hebben we thans
aan de orde een nieuw deel van een roman-serie,
het vijfde deel van D. Th. Jaarsma's cyclus:
„Thiss", dat tot titel draagt „De Groote twij-
fel". Maar het onderling verband der deelen is
hier anders, dan in Rönne's werk, want „Thiss"
is een doorlopend verhaal „van 12 achtereenvol-
gens te verschijnen deelen".

We hebben de vier vorige „banden" telkens bij
hun verschijnen in ons blad besproken. Maar het
zal misschien nuttig zijn, wij velen zich mogelijk
niet meer nauwkeurig herinneren wat deze roman-
serie wil, dat ik in 't kort den inhoud samenvat
van wat voorafging.

Thiss is een jonge, Friesche boer, een natuur-
liehebber en levensenthousiast, maar van ietwat
zonderling stempel. In zijn huwelijk met Titia en
het blijde leven op de eigen hoeve en het wijde,
daarbij behoorende land, meent hij zijn geluk ge-
vonden te hebben. Maar Titia sterft en met haar
dood ligt Thiss' jonge geluk aan scherven (zoover
brengt het eerste deel, „Het Ontwaken"). Dan komt
de tijd van zijn onrust, zijn overal zoeken en ner-
gens vinden, beschreven in het tweede deel, tot
hij komt tot het besef van zijn liefde voor Tiny,
zijn huishoudster. „Dageraad" heet daarom dit stuk.
Tiny echter is ziek, moet voor herstel van haar
gezondheid naar Zwitserland, straks naar een sana-
torium, en al dien tijd leeft Thiss in de slingering
van hopen en vreezen, zooals in den breede ge-
teekend wordt in het derde deel „De Branding".
Als Tiny sterft ligt opnieuw Thiss' levenshoop ge-
broken.

Uitgever van P. N. v. Kampen & Zoon, Amsterdam.

granaatboomen, olijven, sycomoren en eucalypten,
cactussen en dadelpalmen door. Eindelijk, achter
een boschje myrten, in een hoekje bij een ouden
muur, daar is het eensklaps, aandoenlijk nietig,
een blokje rood graniet, waarvan de afmetingen
niet grooter zijn dan die van een nootkussen,
en daarin uitgehakt de tien letters van zijn naam.

Nu wordt er niet gesproken.
Terwijl de oceaand wind ruischt door de toppen
der myrten en der oleanders en de zonneplekjes
doet spelen op het reeds verweerde zerkje, spre-
den onze gedachten zich ter mijnering.

In de aarde van dezen eenzamen tuin ligt het
gebeente van het obscure maar vrome voorgelacht
waaraan de tijden der vervolging en der onver-
draagzaamheid een rustplaats op het kerkhof had-
den ontzegd.

Hier ligt nu ook hetgeen drie jaren van onthind-
ing hebben overgelaten van den met roem over-
deken, maar van onrust vervolgd nazaat, wien
het leven alles heeft gebracht wat de stoffelijke
mensch ervan verwachten kan, en op wien, noch-
tans, beter dan op iemand anders slaat het vers
van Laforgue:

Aux fêtes d'ici-bas j'ai toujours sangloté.

Die den beker aller wellusten heeft leeggedron-
ken en nochtans geen dag is geweest zonder den
schrik van de ontbinding, het verderf, de vernie-
ting; die, „venu trop tard dans un monde trop
vieux", zich nooit op deze wereld heeft thuis ge-
voeld; bij wien de opium, die ander smart ver-
dooft, tot dubbele helderziendheid bracht en de
pijn deed snerven.

O Loti, gij hebt altijd moeten spreken over uw
twijfel en uw angsten; geen woord der overwin-
ning is ooit over uw lippen gekomen. Christus is
u een wederpartijder geweest. Maar in de wor-
steling met Hem hebt gij u slechts menschelijk
en niet vorstelijk gedragen. Gij hebt hem niet bij
de polsen gegrepen en gezegd in den duisterten
nacht, aan den rand der steile: „ik laat U niet
los, tenzij Gij mij zegent". Daarom is uw werk
voor veler zielen gevaarlijk, behoort het bijna ge-
heel tot „le règne de la chair", en zal het de
loutering van het vuur niet doorstaan. O, dat uw
ziel, kostbaarder nog dan de werken, die uw naam
beroemd hebben gemaakt, gered mag geweest zijn
en dat onze eenige hoop, die gij nimmer ten volle
hebt durven uitspreken, in het diepst van uw hart
ook de uwe, geheel de uwe mag geweest zijn:
Ave crux, spes unica.

Dan begint weer een periode van onrust, sterker en heftiger nog dan de eerste maal, omdat Thiss nu, onverschillig geworden en cynisch, in kroegloopen vergeten gaat zoeken en op allerlei ongewenschte wegen doelt. „Het Verloren Huis”, 't vierde deel, beschrijft deze periode, maar brengt die ook tot haar eind, als Thiss, uit zijn roes ontwaakt en inziende, dat hij zóó nooit de zoo noodige rust vinden zal, zijn hooft verlaat en inwonnen gaat bij Titia's oude moeder. De dood van haar man, oom Jacob, heeft tot deze heilzame regressie belangrijk medegewerkt.

Zoover is het verhaal gevorderd in het gedeelte, dat er van verscheen, tot in bijzonderheden ontleeft en met tot in de fijnste details afdalende uitvoerigheid beschreven.

Bij de bespreking van de vier genoemde deelen hebben we een en andermaal er op gewezen, dat de groote moeilijkheid van een zoo grootsch opgezette verhaal is, de spanning er in te houden, die noodig is, wil elk fragment boeien. In een inleidend artikel, voorafgaand aan de behandeling van het (veelszins mooie) eerste boek, hebben we dat bovendien met argumentatie beredeneerd.

Het nieuwe deel nu „De Groote twijfel” bewijst, dat die moeilijkheid ook voor Jaarsma niet overkomelijk is. Want alle spanning is weg, en daarvoor in de plaats is gekomen een langwijd, draadpluizerig uitgesponnen veelheid van redeneeren en analyseeren rondom een dood-simpel gebeuren. „Elke gedachte, zoo was (Thiss) nu geworden, elk inzicht, moest hij ook weer betwijfelen, en 't eigen leven, telkens opnieuw, lag er ledig en ontlusterd door. Vol van moeiten en onuitgesprokenheden, uit zijn eenzaamheid, die hem benauwde”. Allen arbeid heeft hij er aan gegeven, hij zweeft rond, door donkere avonden, alleen en lang, zit dan weer dagen thuis, bij tante Theresia, zonder te spreken, peinzend, afgekeerd van de menschen, wroevend, wispelturig, verstoord als hij de warmte der liefde gevoelt en toch weer altijd die zoekend. „Er was niets om zich aan op te houden; werk noch vriendschap om van vervuld te zijn en vertroost van leven; er was daadloos zwerfen alleen, een steriel droomen en bepeinen en een onvertrouwd neerzitten in de nabijheid van 't geliefde water — hij was als dat water zelf, dat daar lag en droomde, een ganschen zomer, spiegel van den hoogen licht-hemel, zelf niets, want 't is ledig”.

't Eenige wat hij doet is van tijd tot tijd gaan praten met meester Keuvelaar, een onwezenlijk mensch, die bijzonder vaardig is in het profaneeren en met gemaakte, dikopgelegde scherts zijn huiselijke ellende verbergt. En bij een van de eerste bezoeken aan dezen vroemde „vriend” nu ontmoeten we haar, die heel het boek door ongewild middelpunt is van al Thiss' denken, zoeken, lijden, lofjes: Cisca, een nichtje, die bij haar oom de huishouding doet en past op de zamel-zeurige, kwaadaardige en huichel-vrome meesters-juffrouw.

Deze Cisca is verliefd op en straks verloofd met een Duitscher, een ongunstig type, die haar ongelukkig maakt. Maar haar omzwerft nu Thiss met zijn hopeloos minnen, dat zoo nu en dan, in goede oogenblikken, door zijn verstand wel wordt veroordeeld als dwaas, maar intusschen gekoesterd wordt als een voortdurend object van zelfmedelijden en ellende. Cisca is koel jegens hem (begrijpelijk trouwens) en afwijzend, als hij zijn verliefdheid blijken doet — en dan, na zulk een ervaring, blijft hij weer dagen lang in tante Theresia's huis, „aanvaardend, want het moest, zijn eenzaamheid”, maar „lusteloos, vol van zachten weemoed en een drang om stil te schreien”.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Gisbertus Voetius.

II. Theologische Studiejaren.

Na het regentschap van het Collegium Theologicum gedurende eenige maanden voorloopig te hebben waargenomen, werd Bertius in het begin van Februari 1607 definitief geïnstalleerd, bij welke feestelijke gelegenheid door Curatoren en Burgemeesters voor de bursalen een bedrag van twaalf gulden werd beschikbaar gesteld „om daarvan in te leggen een tonneken wijn ende eerlijken vrolijk te sijn”. Weldra richtte nu Voetius tot den nieuwen regent het verzoek om te worden toegelaten tot de studie der theologie, waarop gunstig werd beslist. Hij bleef ondertusschen zijne liefde voor de filosofie en philologie behouden en ging voort de colleges in de metaphysica en ethiek van den hoogleraar Jacchiaius bij te wonen, terwijl hij ook die in het Grieksch van den vermaarden Daniël Heinsius volgde. Om zich nog meer in de taal van Hellas te bekwamen, gewende hij zich om bij de maaltijden met twee zijner medebursalen, Johannes Cloppenburg en Antonius Plancius, onderwerpen uit het dagelijksch leven in het Grieksch te bespreken.

De godgeleerdheid was echter van nu af hoofzaak voor hem. Hij vond bij den aanvang zijner theologische studie drie professoren: Franciscus Gomarus, hoogleraar sinds 1594; Lucas Trelcatius Jr en Jacobus Arminius, beiden opgetreden in 1603. Het onderwijs van Trelcatius zal Voetius weinig of niet hebben genoten, want deze hooglee-

heel het boek door blijven we in deze vreemde wees sfer rondcirkelen, verveeld alleen door den meester met zijn kromme praat en niet minder door de meestersvrouw, die aan ingebeelde ziekte en overvloedig zelfbeklag lijdt.

Pas op het eind komt eenige actie, als Cisca door haar Duitscher verlaten en ongelukkig gemaakt, plotseling, na een heftige scène met haar tante, is weggereisd naar Den Haag, en Thiss haar dan natrekt, gedreven, onhoudbaar voortgejaagd, zonder dat hij weet, wat hij eigenlijk wil en moet.

Met zekere spanning wachten we, al lezende, of hij haar in Den Haag vinden zal en wat dan zal gebeuren — maar 't loopt op niets uit. Want Thiss ontmoet op straat in Den Haag „meester”, die Cisca ook is nageeisd, en deze beduidt hem (geheel bezijden de waarheid, maar om Thiss van zichzelf te verlossen), dat zij naar Berlijn is gegaan, met haar Duitscher verzoend en straks zijn bruid.

Meer houdt het boek niet in, dat door zijn titel „De Groote twijfel” een heftige, hoog op en neer gaande worsteling van zoeken, vermeend vinden en toch weer verliezen verwachten doet.

En daarom is dit vijfde deel een teleurstelling. Thiss is hier niet de sympathieke tegen-stroom-op-zwemmer, die hij te voren was, bij wien we ook de reacties van zwaarmoedigheid en lusteloosheid konden verklaren, als hij moe en moedeloos neerzat, maar de echte psychopaat, de zielszieke, die van een weinig beteekende verliefdheid een jammerzwarte „allée van teleurstelling en ontgoocheling” maakt. Hij is verveeld en vervelend. Onaangenaam ook doet het in dit deel aan, alle vroomheid gequalificeerd te vinden als teemmerig gepraat van „dorspleuteraars, die een uur vol praten met beuzelarijen en niets achterlaten dan stank en roimel en den adem van hun verveling”. Zulks moge dan aldus gezien zijn door de oogen van Thiss, die immers „zijn geloof verloren” heeft — 't doet niettemin onprettig aan, omdat het zoo, in z'n algemeenheid, onnatuurlijk en tendentius is. In de meestersvrouw zijn godsdienst en vroomheid tot een hatelijke caricatuur gemaakt.

Tot deze oordeelvelling over het boek vinden we recht in het feit, dat elk deel als „een op zichzelf staand geheel” wordt aangekondigd. We mogen het dus ook als zoodanig bezien. En dan is er, naar mijn inzicht, geen plaats voor eenige waardeering, die er ten aanzien van de vorige deelen zeker wel was.

Evenwel, wat ik bij het m.i. ook onbevredigende, derde stuk zeide, herhaal ik ook hier. Volkomen billijke kritiek zal eerst uit te spreken zijn, als we den geheelen cyclus kennen. Wat de aankondiging van het verdere verloop meldt, doet vermoeden, dat er straks een opleving, een „Wending” en „Middaghoogte” (dl VII en X) en eindelijk een „Groote Stilte” (dl XII) zal komen. En dan is, wat hier in dit deel wordt beschreven, een element in den neergang, die de verheffing te grooter zal doen zijn. Zóó bezien, als deel van het geheel dus, kan in dit boek wel iets goeds liggen misschien. Ik wil dus onderstrepen, dat het oordeel over dit vijfde boek mogelijk straks herzien zal behoeven, maar, zooals het, als een afzonderlijke roman, thans voor ons ligt, is het onaanneemelijk, proeve van de psycho-pathologische literatuur, die we, kort geleden, in een artikelenreeks als onwezenlijk en ziekelijk hebben bestreden.

C. T.

naar overleed reeds, op slechts 34-jarigen leeftijd den 12den September 1607, kort na de uitgave zijner „Institutiones theologiae”, een werk, waarin hij de Gereformeerde leer tegenover Arminius haafte, doch waarvan deze beweerde, dat het nieuwe en tot dusverre in de kerk niet geleerde stellingen bevatte! Men slaagde er niet in spoedig in de door het sterven van Trelcatius ontstane vacature te voorzien, en zoo bleef de jonge Voetius aangewezen op de colleges van Gomarus en Arminius, die lijnrecht tegenover elkander stonden. Natuurlijk had de strijd tusschen beide geleerden zijne uitwerking op de studentenwereld niet gemist, en telde men ook daar aanhangers en bestrijders van Arminius, al achte de laatste de studenten „nauwelix bequaem om van sulke ghe-wichtige saecken te oordelen”. Voetius schaarde zich van den beginne aan de zijde van Gomarus, bij wien hij Hebreuwsch studeerde en dien hij de brieven van Paulus aan de Filippijnen en aan de Romeinen hoorde verklaren. Hij vatte voor dezen leermeester warme vriendschap op, die tot Gomarus' dood bleef bestaan. Betreffende de colleges van Arminius heeft Voetius later getuigd, dat deze in zijne publieke lessen zich schijnbaar aan de orthodoxe leer hield, doch daarbij vaak de bewyskracht van menige schriftuurplaats, die gebruikt werd om het rechtzinnig gevoelen te versterken, trachtte te ontzenuwen. Zijne afwijkende gevoelen gaf hij meer in private colleges. Een tijdgenoot van Voetius, Caspar Sibellius, die later predikant te Deventer is geweest, heeft aangetekend, dat Arminius de gewoonte had de studenten op te wekken enkel de Heilige Schrift te bestudeeren en

PERS-SCHOUW.

De slag in het aangezicht van Prof. Haitjema.

Prof. Haitjema, men weet er alles van, heeft op de gereformeerde kerken heel wat aan te merken. En zijn aanmerkingen kwamen tot voor korten tijd zoo ongeveer alleen neer op den rug van hen, die meenden, dat dr Geelkerken met zijn staf niet in de gereformeerde kerken thuis hoorde. Zelfs zoozeer is hij aan den kring der Geelkerken-volgers welkom, dat de pers van dr Geelkerken niet moe wordt, zonder kritiek van prof. Haitjema schrijft, over te nemen: ja, dat ds H. C. v. d. Brink hem als gezaghebbend spreker introduceert in een van zijn geschriften, waarmee hij zijn afbraakwerk poogt te verdedigen.

Nu komt het meer voor, dat men in zijn eigen zwaard valt en in eigen net gevangen wordt, eer men het weet. Het is ieder bekend, dat één van de grieven, die dr Geelkerken tegen de overheersche strooming in de Geref. kerken heeft, o. m. deze is, dat men niet genoeg werkte en niet voldoende ernst maakte met het leerstuk van de gemeene gratie. Om dat meer ingang te doen vinden, heeft hij studentenvergaderingen opzettelijk bezocht om te pleiten voor een nog niet eens christelijk tooneel; het was al genoeg, als men, zelfs zonder uit eigen beginsel te bouwen, leentje-huur speelde bij den Heer Querido, en voor de regie en zoo voort zich den dienst verzekerde van menschen, die in het beroep van de toneelspelers geheel en al ingewijd zijn. Om dien eisch der beoefening van de gemeene gratie aan te dringen, heeft hij zich erop beroemd, dat hij een hoogleeraar, die daartegen schreef, „de witte das had afgenomen”; heeft hij den preekstoel vaak gebruikt om meer ruimte voor de verzuivering van de effecten der gemeene-gratie-leer te maken en heeft hij wel eens gerept van een werkprogram in boven aangeduide richting.

En thans doet dr Geelkerken voor het front van de natie zelf de witte das voor en in zijn naliviteit ziet hij niemand, die dit ornament reeds in den geest „den Heer” Geelkerken afdoet, gelijk hij het in eigen oogen dien hoogleeraar, dien hij ook „den Heer” Zoo en Zoo noemde, afgedaan heeft.

Dr Geelkerken doet de witte das voor. De publicaties van wat men noemt de Kerkelijke Conferentie der volgelingen van dr Geelkerken, klagen over verwereldlijking. Deze term, thans genomen als element in het vonnis, dat de Conferentie in den naam des Allerhoogsten (want in Zijn naam alleen mag men vonnissen in critieke dagen) over de Gereformeerde kerken in Nederland velt, klopt wonderwel met wat prof. Haitjema decreeteerde ten aanzien van die kerken. De weg van Assen is de weg van de verwereldlijking, zeide de hoogleeraar. En de Geelkerken jubelden: amen. Welk a men, omgeven door gebed en dankzegging, is neergelegd in deze officiële publicatie der zoogenaamde kerkelijke conferentie, waarvan de bladen berichtten:

De conferentie is van oordeel, dat met name in de laatste jaren een bedenkelijke achteruitgang en veruitwendiging van het geestelijk leven in den kring der Gereformeerde Kerken viel te constateeren, waaraan wij allen voor God schuld dragen. Mede daardoor zijn velen vervreemd van een kerkgemeenschap, die voeding en leiding had behooren te geven aan hun geloofleven. Zeer velen ook vonden binnen haar met name geen bevrediging voor de rechtmatige behoefte van hun hart aan persoonlijke toepassing der Goddelijke waarheid.

De conferentie is eveneens overtuigd, dat anderen, die meer in het bijzonder vroegen naar bezinning omtrent de beteekenis van het Gereformeerde beginsel en naar de toepassing daarvan in het leven van den tegenwoordigen tijd op onderscheiden gebied, in den eigen kring hunner kerken niet het vertrouwen en bevestiging ontmoetten, dat hun toen naar den eisch eener

daarnaast de werken te lezen van Socinus, Castelli, Thomas van Aquinas en dergelijken, terwijl ze werden afgetrokken van de geschriften van Calvin, Beza en andere Gereformeerden, wat ten gevolge had, dat op verkooppingen de werken der laatstgenoemden in prijs daalden! Voetius behoorde echter tot degenen, die zich niet lieten medeslepen, en vergeleek steeds wat hij uit de lessen van Arminius opteekende met wat hij vond bij goed Gereformeerde schrijvers. Hij zou ook nog het voorrecht hebben dogmatisch onderwijs van Gomarus te ontvangen, want na Arminius' dood in den herfst van 1609, werd dezen de behandeling der „loci communes”, d.w.z. der hoofdstukken van de dogmatiek, opgedragen. Het was ook bij deze colleges gewoonte stellingen door een der studenten tegen zijne medestudenten te doen verdedigen, en het is begrijpelijk, dat de brandende theologische quaesties hier dan bij grondig werden behandeld en de dwalingen van Arminius niet werden gespaard. Geen wonder, dat het Arminiaansgezinde Curatorium na ruim een jaar er toe overging Gomarus te verzoeken daarmede op te houden, omdat het huns inziens niet strekte tot „dienst van de universiteit of profijt van de studenten”. Gomarus schijnt zich aan dezen wensch niet te hebben gestoord: trouwens hij overwoog reeds een beroep naar de Illustre School, die te Middelburg zou worden opgericht. In elk geval had Voetius ruimschoots van zijne lessen geprofiteerd.

In het maken van preekschetsen en in het proponeeren zelf, ontving Voetius tweemaal per week onderricht van de Leidsche predikanten Spranckhuysen, Aemilius en Hommius, en bij den laatst-